

מקצועיות של ילדים

'כמוני כמוך', ספר ילדים חדש, מפגיש בדפיו בין סוסים. במציאות הוא הפגיש את הסופרת, עינת יקר, עם המאיירת, הילה חבקין. שיחה עם געגועים לשפה של פעם

יעקב בר און

ראשיתו של המפגש שלי עם הסופרת והמשוררת עינת יקר בהתקלה בלתי נמנעת. נראה שאין מנוס מלשאול אותה ברגע הראשון האם עינת יקר של "כמוני כמוך", קסם של ספר חדש לילדים, ושל התרגום הראוי לציון של "זבובה-זמזומבה", ספר הילדים הרוסי של קורניי צ'וקובסקי – היא אותה עינת יקר של "מרכז בעלי מלאכה", ספר למבוגרים קשה לפיצוח עם משפטים כאורך הגלות. יקר מחייכת. נראה שמאז הופעת "כמוני כמוך", סיפור שובה לב על חברות מרגשת שנרקמת בין סוס פוני מוני לבין סוס הכנף הלבן אסף, כבר היו שתהו בפניה כיצד סופרת שכתבה בצורה כה מורכבת ונוקשה למבוגרים הצליחה להשתחרר לגמרי מה"אזיקים" בכתיבתה לטף – ספר שבו היא מרחפת בקלילות על כנפי החרוזים. לרגע אין היא מנסה לשחק במחבואים. "כתבתי את ספר הילדים תוך שעה-שעתיים במקביל לכתיבת הרומן, שבשלב מסוים נהייתה מאוד קשה נפשית", מודה יקר. "זה לא משהו שנעשה במודע. תוך כדי היצירה של 'מרכז בעלי מלאכה' הייתי משוכנעת שאני כותבת ספר מאוד רך ועדין. אחר כך לא הבנתי כיצד זה לא נתפס ככה בעיני העולם. רק לאחר שקיבלתי לידי את המוצר המוגמר של 'כמוני כמוך' עברה בי הארה שבעצם כל הרוך המעודן התנקז לספר הילדים הזה. כלומר, נקלעתי למצב של פיצול אישיות..."

ללא פשרות

יקר פרסמה את "עסקי תיווך", הרומן הראשון שלה, בגיל 25. ב-2007, בהיותה כמעט בת 30, הופיע הרומן השני שלה: "מרכז בעלי מלאכה". הביקורות היללו, קהל הקוראים – פחות. אולי הרבה פחות. "ממש לא הייתה כימיה ביני לבין טבלת רבי המכר", אומרת יקר בלי שמץ של הכאה על הטא. "אם ראיתי אז משהו לנגד עיניי אלה היו מודלים ספרותיים מאוד גבוהים ולא טבלאות של פופולריות. הייתי אז עסוקה בבניית האישיות הספרותית שלי. לא חשבתי על הקושי שאולי היה כרוך בקריאת מה שכתבתי. מבחינתי דווקא התחשתי או בקוראים והבאתי להם עולם שלא מוזמן להם כל יום".

עם פסקאות שאורכן עמודים שלמים... "זה כאילו שהזמנתי את קוראיי להצטרף אלי למסע. מי אמר שטיול בחו"ל כולל רק בתי-מלון ומוזיאונים?"

בוודאי שמעת מאז מקוראים טענות על מסע הכומתה שאילו סחפת אותם. "מה רע בכך? גם למסע כזה יש מקום, מה גם שתוך כדי יצירתו הייתי לגמרי בתוך עצמי. באותו זמן בכלל לא הרגשתי שאני הולכת עם הראש בקיר. החיפוש אחר הצלחה מסחרית לא הנחה אותי".

כששואלים את יקר אם אין אצלה הנחות ביצירה שלה, היא עונה בלי למצמץ. "כך אני בכתיבה למבוגרים, כך אני בכתיבה לילדים. עמדתי כלפי הספרות היא מאוד-מאוד טוטאלית. כן, גם בכתיבה לילדים שבה נחשבים בעיניי החרוז והמשקל. לא די בסיפור. לכן, גם אם כתיבת הספר הייתה קצרה ומהירה, אחר-כך באה עבודה מאומצת כדי שהספר יצא הכי שלם שאני יכולה לתת. אני לא מתפשרת. אין אצלי 'אללה, נוציא...'".

יש לך קשר לעולם הסוסים? "דווקא לא. יש משהו מתוך פוני וזה הביא אותי אל הספר. בכלל, הסוס נתפס בעינינו כמשהו דוהר עם תנועה ומעוף. אולי באיזשהו מקום הסוס הוא התגלמות הארצי והשמימי גם יחד". יקר איננה מנסה לנכס לעצמה את הצלחת

אגם עגורים רצד לא רחוק, ומוני ראה שם פסה של שמים, ואם התבונן בו עוד קצת ועמק, ראה את עצמו מתנד מן המים, קרץ אל המים, מחא לו פנים:

"כמוני אין מוני כמוני סוס-פוני!"

השפם בכל בקר הפוני נעור, זנק על רגליו ורדף פרפר-אור. שקעה החמה והלילה נגש, ומוני סוס-פוני חלם שק עם קש. ובין יום ללילה, על דשא וזהב, רבץ מוני-פוני מראש עד זנב. פרחי צבעוני גבעולם כפפו, עלי כותרתם את הפוני לטפו, ושרד לו שיר בקולם השביר:

"כמוני אין מוני כמוני סוס-פוני!"

לפוס אל מחוזות הדמיון. עמוד מתוך הספר

"כמוני כמוך". "בהרבה ספרי-ילדים מקוממים אותי קלות הדעת והזלזול לא רק בכתיבה אלא גם באיורים המתלווים", היא אומרת. "אמנם אני באה מהמילים, אבל אני יודעת שבספרי-ילדים פעמים רבות לאיורים יש יותר מ-50 אחוז בפנייה לקהל המאוד צעיר שלו. אני זוכרת מה חיפשתי כילדה. איורי הספרים הטיסו אותי אל מחוזות הדמיון. מהבחינה הזאת אני מרגישה שזכיתי כשהילה חבקין ניאותה לאייר את הספר".

אלופה בחיות

חבקין, טיפוס בלתי טקסי בעליל, עם קרוב ל-140 ספרים שאיירה או ציירה (המונחים מתערבבים אצלה), איננה יוצאת מגדרה נוכח המחמאות. לכבוד הופעת "כמוני כמוך" אנחנו מקיימים מפגש משולש בכיתה ברמת-חן. מפגש של רמת-גנים. יקר מתגוררת באמצע הדרך ביני לבין חבקין. המפגש בין היוצרות ברוכות ההשראה הוא גם מפגש בידודי. חבקין, שנולדה עם המדינה, מבוגרת בכמעט 30 שנה מאורחתה הצעירה, וניכר שעוברות ביניהן אנרגיות חיוביות.

"האמת? – תוך כתיבת 'כמוני כמוך', את, הילה, היית לי כל הזמן בראש, אבל... פחדתי ממך", פותחת יקר. "לאחר שאיירת כל-יך הרבה ספרים, הייתה לי תחושה שאת באולימפוס. בדמיון שלי ראיתי אותך מעין מלכה, מין מאסטר כזאת, ובהתאם לכך חששתי שאולי את לא נחמדה".

חבקין: "באמת חשבת שאני נוראית?" יקר: "לא יודעת אם נוראית. כנראה האוטוריטה הרתיעה אותי. הרי ספר זה משהו אישי וחששתי שלא ייווצר דיאלוג אמיתי בינינו. מי שהרגיעה אותי הייתה תמי קרמר, העורכת מ'כתר', שהבטיחה שזה תענוג לעבוד איתך".

חבקין: "אמנם היא הבטיחה, אבל מעניין אם גם אחרים חושבים כך עליי. הרי כולנו עושים קטלוגי-יצירה של הזולת ואחר-כך מתבדים כשזה לא בדיוק מסתדר עם המגירה הדמיונית שאליה אנחנו מנסים להכניס

ואלתרמן, הפליאו גם הם לכתוב לילדים. "כשקראתי לראשונה את 'אני וטלי בארץ הלמה' של שלונסקי ממש בכיתי. נראה לי שהיום פוחדים מיצירות ארוכות, מחוזות, בעלות משקל, עם מילים שלא בטוח שכל ילד יבין אותן. אם ילד ישאל בעקבות הספר שלי את אמו מה זה עגור, לא יהיה בכך כל רע. כשיזהה אותו בטבע, זאת תהיה מתנה".

מדוע בכית? "היו שם תועפות של יופי שבא לבכות, שלא לדבר על הקשר העמוק שנוצר בין המבוגר לבין הילדה. אני משוכנעת שספרים כאלה הופכים ילד לאדם טוב יותר".

חבקין: "היום יש הרגשה שכל אחד יכול. תחום ספרי הילדים פרוץ לגמרי. זה נהפך לביזנס טהור. מי שירש קצת כסף מהסבתא או מהדודה של סבתא, רץ לפרסם ספר לילדים מתוך ביטחון שמה שכתב זה מאסטר פיס. אם ראו אותו בטלוויזיה, לא כל שכן". יקר: "זה מה שקורה כששם של מחבר יותר חשוב מהספר שכתב. מכאיבות לא פחות הנחות היסוד לגבי מה שילדים מסוגלים לעכל. מוזר שילד יכול היה בעבר לקבל שפה גבוהה; היום סדרי העדיפויות השתנו. בראשם הליכה לקניון או בהייה מול הטלוויזיה. לא קריאת ספרים".

חבקין: "הדברים שלך דברי טעם. דומה שהיום משטחים את הכול. עורכים ספרותיים דורשים להוציא מילים שהן קצת יותר קשות מהשפה המדוברת ברחוב. האם הם קובעים? האם דעת הקהל?" יקר: "די מזעזע אותי הפחד שמנסים להשליט ממצב שבו הדברים יהיו לא ברורים. כאילו שלנו, המבוגרים, הכול ברור. למעשה, דברים נעשים פחות ופחות ברורים".

חבקין: "אני מאמינה שעל סופר לא דווקא לחשוב לגבי מה שטוב לקהל שלו, אלא לפעול לפי מה שנראה לו נכון באותו רגע. פעם, אם מילה לא הייתה מובנת, היו הולכים לאנציקלופדיות ולמילונים ומבררים. כיום, עם כל הקלות שבחיפוש במחשב, הרבה פעמים לא טורחים לברר. אם ההורים לא פונים אל המקורות, אין פלא שהילדים מתעצלים. אני גידלתי אחרת את בנותיי. אם משהו לא היה ברור, היינו מבררות על המקום. לא דוחות. השליטה בשפה הייתה כמו משחק. כך דברים נקלטו".

יקר: "עושר לשוני זה לא משהו מגונה. שפה היא משהו שניתן להתקרב אליו. 'הגשש החיור' נתנו דוגמה מדהימה לכך. כשהשפה היא חברה שלך, אתה אפילו יכול לצחוק איתה. די אם נתבונן בעלילות מימי מהו' של שלונסקי. ילד יכול ללמוד ממנו שלא חייבים להיות מוגבלים בשפה ולומר כל הזמן 'שולחן'. לא יזיק אם ייאמר גם... שולחניהו".

בין מאייר ומספר

המפגש בין השתיים מספק אפשרות להעריך מבט לדרך העבודה של סופר ומאייר. חבקין: "זה מתחיל מפנייה של ההוצאה, איתה מסכמים את הפורמט ואת מספר העמודים. אני כבר מבצעת את החלוקה בין טקסט לציור. באשר לעינת, כשקיבלתי את הטקסט מ'כתר' תיכף ראיתי שמדובר ביופי של דבר". ואז היא באה לשבת לך על הראש בסטודיו. "מה פתאום! רק זה היה חסר. הייתי מגרשת אותה מיד..."

יקר: "כשראיתי את הציורים של הילה, זה חימם לי את הלב. עברה בי תחושה שלא הייתה בספרים קודמים שלי. בשלב הזה, שבו דברים יוצאים משליטתו של המחבר, יש חרדה לגבי מה שיקרה עם היצירה. עם הילה הרגשתי מיד בבית ונהיה לי שקט".

זה תמיד עובר לך ככה חלק, הילה? חבקין: "קרו בעבר אי הבנות, למרות שבדרך כלל

את ההתרשמות שלנו".

עינת, מדוע הילה?

יקר: "הספר עונה הרבה יותר טוב ממני. די לראות כיצד הילה מאנישה בצורה מקסימה את הסוסים כדי להבין".

חבקין: "זה נכון, אני אלופה בחיות. אולי יותר מאשר בבני-אדם".

יקר: "לא רק החיות. אולי להיותך ארכיטקטית בעברך יש השפעה על האופן שבו את ממפה את האיורים בספר. את נותנת לקוראים את התמונה ובו בזמן מאפשרת להם להמשיך לדמיון. בתור אחת שמתמסרת די בקלות לאיורים, אני יכולה להעיד שהאיורים שלך לא... סותמים את המוח. החלטת בקלות לאייר את הספר שלי?"

חבקין: "הפרנסה בתחום ספרי הילדים היא כה מועטה, כך שמאייר לא יכול להיות בררן יותר מדי. יש לי דרך משלי לדחות ספרים גרועים מבלי להעליב את כותביהם. היו גם מקרים בודדים שבהם דחיתי ספרים מפני שהם נראו לי גזעניים או פוליטיים באופן המנוגד לכל הערכים האנושיים שלי. אני נגד שנאה וגזענות בעולם, לא כל שכן בספרים לילדים".

"לגבי הספר שלך, עינת, כמובן כלל לא היססתי. נהניתי ממנו מהרגע שקיבלתי אותו לידי. לצערנו, היום רוב הספרים שיוצאים לילדים הם בסגנון של אמא, אבא ודני הלכו לגן עם הכלבלב פוצי או עם החתול מיצי, משהו כזה. כלומר, הבנאליה בהתגלמותה. לכן, אורו עיניי נוכח העולם הקסום שהתגלה לי בספר שלך".

השפה - חברה שלנו

יקר: "משום מה יש תחושה שכאשר מדובר בספר לילדים, לא צריך להתאמץ יותר מדי. יש להחזיר את היחס שהיה לביאליק לספרות הילדים. בספרים שהוציא הוא הקפיד על פריטי-פרטים, כולל גודל האות. גדולי הכותבים, כמו לאה גולדברג, שלונסקי

הספרות הרוסית", מספרת יקיר. "אני כותבת מגיל ארבע, כשאחותי התחילה כיתה א' למדתי ממנה. השירים לא איחרו לצרוך, מלווים בהמון שגיאות כתיב. חרוזים היו כבר אז. לא בדיוק כליל השלמות. צפרדע יכלה ללכת עם באר-שבע..."

בעידוד הוריה הופיעה ספרה הראשון בהוצאת "אלף" כשהיתה בת... שמונה; אחותה, הדס, איירה. עד הצבא היו באמתחתה ספרים נוספים, כולל תרגום ספר ילדים ברוסית. כנערה, שלחה דברי פרוזה לכתבי עת ולמדה במגמת תיאטרון ב'ויצ'ו קנדה' בחיפה. התיאטרון הוא עדיין האהבה הלא ממומשת של יקיר, השוקדת בימים אלה על כתיבת מחזה ראשון.

היא מאלה שאינם מסוגלים לדרוך במקום אחד. הייתה מוכרת בחנות ספרים, עבדה ב'בית ביאליק', עברה דרך התקשורת, כולל עריכה וכתבת ביקורות. גם למוסף זה כתבה. איך מדלגים בין היצירה לבין הביקורת? - "זה כמו לפתוח חלון אחד ולסגור חלון אחר. הייתי רוצה שתהיה יותר הזנה בין התחומים. מבחינתי, העיסוק הספרותי שלי הוא יותר מסוג של התפרנסות".

יקיר היא אם לאוריאל, עולל בן פחות משנה. בנותיה של חבקין, נעם ונטע, בנות 26 ו-25. לפני שנים אחדות חזרה לבית ילדותה ברמת-חן. חלון הסטודיו שלה פונה אל הגינה. היא יוצרת כמו בחיק הטבע, אבל מעבר לגינה סואן כביש ראשי. חבקין יוצרת עם צלילי מוזיקה קלאסית ברקע.

היא בוגרת תיכון 'בליך'. את השירות הצבאי שלה העבירה כנגנת בקיבוץ צובה. כשהשתחררה, נסעה ללמוד אדריכלות במילאנו. זמן מה עבדה במשרד של ארכיטקטים. בהמשך שהתה חמש שנים בלונדון, שם עבדה בבית-מחסה לילדי רחוב. "העבודות המוקדמות שלך אינן מקריות", מעירה לה יקיר. "נראה שתמיד היה לך קשר לילדים. זה ניכר בציורים שלך".

"כנראה שזה שנשארת קצת ילדה גורם לי להרגיש טוב עם ילדים", מגיבה חבקין. "טוב, את ראית אותי עם התינוק שלך. כשמגיעים אלי עם תינוק, אני ישר משתטחת על השטיח ומשתטה..."

לונדון הייתה, בעצם, פרשת הדרכים של חייה. "עד אז ציירתי פה ושם, קשקשתי ושרבטתי", היא מעידה. "בלונדון כבר התייחסתי לזה קצת יותר ברצינות. יום אחד אמר לי ידיד שלי, הצייר הידוע מיכאל דרוקס החי שם, שחננד לוי נתן לו לנסות לאייר ספר לילדים זה לא כלכך הסתדר לו. הוא העביר את הכדור אליי. תנוך היה ידיד של שנינו. בשלהי שנות ה-60 אפילו היינו חברים. כשקפצתי לחופשת מולדת היו לי איורים לספר מבלי שהיה לי מושג איך עושים מה, זה הופיע באיזו הוצאה. נכנסתי לתחום ספרי הילדים מתוך בורות מוחלטת. ארגנו לי תערוכה ביפו. באו, ראו, התרשמו וההזמנות לאיורים התחילו לזרום. אף פעם לא התאמצתי ליחצן את עצמי. אני לא טובה בזה..."

אין כמו פו הדוב

בין השאר מלווים איווריה ספרי ילדים של נורית זרחי, דתיה בךדור, דורית אורגד, דויד גרוסמן, רות אלמוג ורבים אחרים. חיבה יתרה יש לה לספרה של דניאלה כרמי, "מסע על קורקינט", המציג בתים בתלאביב, שבו יכלה לשלב את הניסיון האדריכלי שלה. לאדריכלות לא חזרה. "זה לא בשבילי", היא מציינת. "כאינדיבידואליסטית מטבעי, אני מעדיפה לצייר בבית".

רק לילדים?
"לא, יצא לי לאייר גם ספרים מודעיים. אני מקווה שחזמינו אותי לאייר ספרי שירה וספרים אחרים למבוגרים. חשוב לי לגנון, אבל אני מצפה שיפנו אלי".

ואת, עינת?
יקיר: "לא יהיה עוד מרכז בעלי מלאכה. מיציתי את הסגנון. הרי קודם כול עלי לעניין את עצמי. אני מחפשת דרכים אחרות להגיע לקהל הקוראים המבוגר. אולי המחזה שדברך".

יהיו עוד "במוני-במון"?
"כן, בהחלט! יש באמתחתי כמה דברים שכתבתי לילדים וברצוני להוציא אותם, אם כי אני לא סדרתית בעניין. כמה שלא אכתוב למבוגרים, אמשיך לכתוב לילדים וגם לצרוך ספרים המיועדים להם. כשאני קצת מרגישה לא טוב, אין כמו 'פו הדוב' כדי להבריא אותי. במובן מסוים נשארת ילדה..." ■

אני משתדלת לשתף את הסופר בציורים. לפני שאני נסחפת אל תוך העבודה אני מזמינה אותו לסטודיו אצלי בבית או לביתקפה, ומראה לפחות ציור אחד. עם אישורו של הסופר, אני זורמת הלאה. כשמבקשים לתקן פה ושם אני משתדלת ללכת לקראת, למרות שעם צבעימים זה לא פשוט. יש מעין מקהוממכר כזה שבסופו כולם אמורים להיות מרוצים".

כולם?
"טוב, ברור שלא. קרה לי פעם שתוך כדי עבודה על ספר של סופרת ידועה הזמנתי אותה לראות את הציורים, אבל היא לא באה. כנראה חרץ מזה שהיא מפורסמת, ולא אנקוב בשמה, היא הייתה עסוקה. נפגשנו רק בסוף העבודה, בהוצאת הספרים, במעמד של הגשת הציורים. כשראתה מה שיצא טענה שזה לא מה שחשבה ופרצה בכי. נהייתה סצנה איומה, ממש מביכה, ומוטב לא לפרט. בסופו של דבר הוצאת הספרים שילמה לי ופתנה למאירת אחרת להתחיל את התהליך מחדש. לא נראה לי שמאז אותה סופרת חזרה לכתוב לילדים. עם ההוצאה, אגב, אני ממשיכה לעבוד".

צילום: מוטי קליין

אנרגיות חיוביות. יקיר (למעלה) וחבקין

לשתי היוצרות יש שורשים ספרותיים. יקיר היא נכדתו של הסופר היידי יאנקל (יעקב) יקיר; חבקין היא נכדתו של הסופר, המשורר ובעיקר המתרגם מרדכי אבי-שאל. לעומת המכנה המשותף הזה, השתיים הגיעו אל עשייתן בניסיונות שונות לגמרי. בעוד שחבקין החלה מאוחר יחסית את העשייה הפוריייה שלה כמאירת של ספריילדים, יקיר הייתה ילדת-פלא ספרותית כבר בראשית דרכה.

היא גדלה בחיפה, כבתם של רופאת עיניים ושל אזרח עובד צה"ל, שעלו ממולדביה בראשית שנות ה-70. "מאז שהייתי קטנטונת אני זוכרת אותם מקריאים לאחותי, המבוגרת ממני בשנתיים, ולי מאוצרות